

NOTITIE T.B.V. KAMERCIE VEILIGHEID & JUSTITIE 10 SEPTEMBER 2015

Aandacht voor Gedwongen Afstand Rkk

Anders dan in bijvoorbeeld België en Ierland is in Nederland weinig media-aandacht gekomen voor praktijken binnen de Rk kerk om ongehuwde moeders onder dwang of drang te bewegen tegen hun zin afstand te doen van hun kinderen. Welgeteld noteren wij één uitzending van Brandpunt, bijna een jaar geleden, over de Vroedvrouwenschool in Heerlen; deze uitzending was voor kamerlid Rebel de directe aanleiding om vragen te stellen aan de minister.

Bestrafing

De Heerlense Vroedvrouwenschool was niet de enige Rk instelling waar vandaan kinderen verdwenen. Ons vertelde bijvoorbeeld een vrouw over haar verblijf, als meisje, in een Rk tehuis Huize De Bocht in Goirle, waar ongehuwde zwangere meisjes en jonge vrouwen, van hun kind bevielen. Het huis stond onder leiding van de congregatie Missie en aanbiddingszusters van de Heilige familie. Zelf werd zij abusievelijk 'verdacht' van zwangerschap en opgesloten voor onbepaalde tijd. Zij zag hoe de bewoonsters werd verboden en verhinderd met elkaar te spreken, hoe zij van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat onder voortdurend en streng toezicht aan het werk werden gehouden en hoe het tehuis zinderde van onderdrukte emoties. Wat er na de bevalling gebeurde met moeder en kind wist niemand, maar gezien het volkomen gebrek aan psychische, educatieve en fysieke voorbereiding op bevalling en moederschap kan men in redelijkheid aannemen dat de moeders geen zeggenschap kregen over hun kind en dat zij vaak onvoorbereid en onvrijwillig van hun kind gescheiden werden. Dit verhaal speelde zich af in de zestiger jaren van de vorige eeuw; naar onze informatie duurden deze praktijken voort tot zeker het einde van de zeventiger jaren. We ontvingen verder meldingen van vrouwen die ernstig onder schuld gebukt gaan en afstandskinderen met een geschiedenis van geweld en seksueel misbruik.

Betrokken congregaties waren: Kleine zusters van de Heilige Joseph; Dominicanessen van het Allerheiligst sacrament; zusters van Liefde van Schijndel; Franciscanessen van Heythuisen; Franciscanessen van de heilige Elisabeth; Dominicanessen van het Sint Catharina Apostolaat; en de zusters van de Voorzienigheid. Voor gevallen meisjes waren er de instituten van de zusters van de goede Herder en de Dominicanessen van Bethaniën. Uit te getuigenissen van melders van geweld en misbruik in de Rk kerk blijkt een hard regime van bestraffing met verborgen dwangarbeid.

Extreme positie Rk kerk

In zijn antwoord op vraag 4 van kamerlid Rebel suggereert de minister ten onrechte dat de houding van de Rk kerk tegenover ongehuwd moederschap er een was die breed maatschappelijk werd gedeeld. Wij wijzen er op dat het Fiom al in 1930 is opgericht, als koepel van toen vijftientig organisaties die zich richtten op hulp aan ongehuwde moeders en hun kinderen, dat de organisatie snel groeide en dat bij het Fiom onder hulp aan moeder en kind vooraleerst werd begrepen dat de moeder werd geholpen de zorg voor haar kind te dragen. Weliswaar konden ongehuwde moeders buiten de Rk kerk ook niet bepaald rekenen op veel maatschappelijk respect en tot aan de invoering van de Algemene Bijstandswet in 1965 ook weinig op financiële steun, desalniettemin waren er vanaf

1 <https://fiom.nl/kenniscollectie/afstand-ter-adoptie/historie>

het begin van de twintigste eeuw vele instellingen waar ongehuwde moeders konden bevallen en konden worden begeleid naar een zelfstandige maatschappelijke positie, zonder dat zij werden bedreigd met het afnemen van hun kind. Integendeel: ook ongehuwde moeders werden geacht zorg en verantwoordelijkheid te dragen voor hun kinderen. Ter illustratie verwijzen wij naar de geschiedenis van het al in 1905 geopende Tehuis Annette in Amsterdam, waar het beleid gericht was op de versterking van de maatschappelijke en economische positie van ongehuwde moeders en waar overigens ook de betreffende vaders waar mogelijk werden aangesproken op hun verantwoordelijkheid.² 'Annette' was wellicht voorloper, maar in de drie decennia na de opening ervan volgden meerdere, soortgelijke initiatieven, vooral in liberale kringen, en beïnvloedde de visie van 'Annette' in het algemeen de houding van andere, ook (niet-katholieke) christelijke, hulpinstellingen op dit gebied. De 'zorg' van de Rk kerk contrasteerde met deze ontwikkelingen in die zin dat zij ongehuwde zwangere meisjes en vrouwen strafte voor hun onzedelijkheid en dat zij de kinderen linksom of rechtsom aan hun zondige moeders onttrok.

Toezichthoudende rol van de overheid, omzeilen wettelijke voorschriften

Onzes inziens geeft de minister geen bevredigend antwoord op vraag 5 van Rebel betreffende de toezichthoudende rol van de overheid bij de praktijken in genoemde Vroedvrouwenschool. Al vanaf de instelling van de Voogdijraden in 1905 was de alleen de burgerlijke rechter bevoegd om kinderen aan het gezag van de ouder of ouders te onttrekken. Adoptie, de enige wettige vorm waarbinnen alle juridische betrekkingen tussen biologische ouders en hun kinderen kunnen worden verbroken, werd pas in 1956 mogelijk. Adoptie werd aan formele eisen verbonden en moeders die hun kind ter adoptie aanboden, hadden een bedenktijd van drie maanden om het doen van afstand te herroepen. Voorheen bestond alleen de mogelijkheid van pleegzorg, waarbij de ouders en ook de ongehuwde moeder (althans tot aan 1953) het onverkorte recht hadden hun kind weer zelf te gaan verzorgen. De in 1953 ingevoerde Wet Pleegkinderen beperkte dat recht maar bond het plaatsen van kinderen in pleeggezinnen wel aan strikte voorwaarden van noodzakelijkheid.

De essentie van de dwang op het afstand doen van kinderen binnen de Rk kerk ligt niet alleen in de eigenzinnige normen voor wat betreft de moeder-kindrelatie, in falen om daadwerkelijk zorg te bieden aan moeder en kind en in het toebrengen van aanzienlijk leed bij beiden, maar ook in het negeren en omzeilen van wettelijke voorschriften betreffende pleegzorg, adoptie en plaatsing van kinderen in tehuizen. De minister geeft in antwoord op de vraag naar de toezichthoudende rol van de overheid slechts een uiterst summier opsomming van betreffende wetgeving en vermeldt niets over de maatschappelijk afwijkende praktijken binnen de Rk kerk of over de taak van de overheid om toezicht te houden op de uitvoering van haar wetten. Dat toezicht is er in dezen evident niet geweest.

Kerkrechtelijke basis in strijd met de wet

Ten slotte willen wij uw aandacht vestigen op de tot op heden bestaande kerkrechtelijke basis voor het handelen van de Rk kerk met betrekking tot het gezag over minderjarigen. In de 'Codex juris canonici' ofte wel het canonieke wetboek geeft canon 98 een verrassende blik op de betreffende binnen de Rk kerk geldende regels. Deze canon luidt als volgt:

- '1. Een meerderjarige persoon beschikt over de volledige uitoefening van zijn rechten.
2. Een minderjarig persoon blijft in de uitoefening van zijn rechten onder de macht van de ouders of voogden, uitgezonderd datgene waarin minderjarigen door de goddelijke wet of het canoniek recht aan hun macht onttrokken zijn; *wat betreft de aanstelling van voogden en hun macht dienen de*

² <https://stadsarchief.amsterdam.nl/archieven/archiefbank/overzicht/1355.nl.html>

voorschriften van het burgerlijk recht in acht genomen te worden, tenzij door het canoniek recht iets anders voorzien wordt, of de diocesane Bisschop in bepaalde gevallen om een goede reden geoordeeld heeft dat erin voorzien moet worden door de benoeming van een andere voogd.' (Cursivering door VPKK)

Concluderend stellen wij:

1. dat door (functionarissen van) de Rk kerk op schadelijke wijze is omgegaan met het maatschappelijke probleem van ongehuwde moeders en hun kinderen;
2. dat de Rk kerk een extreme positie innam ten opzichte van de in de samenleving groeiende opvatting dat de verantwoordelijkheid voor kinderen in de eerste plaats bij de ouders, gehuwd of ongehuwd, berustte
3. dat de gedurende de gehele periode van de verzuiling door de overheid aan de rk kerk toevertrouwde zorg voor in katholieke kring verkerende ongehuwde moeders en hun kinderen, zonder behoorlijk toezicht vanwege dezelfde overheid, heeft geresulteerd in een nader te onderzoeken aantal onrechtmatig verbroken relaties tussen moeders en hun kinderen;
4. dat door deze verbroken relaties ernstige, nader te onderzoeken schade is toegebracht aan zowel moeders als kinderen;
5. dat vooral de wijze van benadering van ongehuwd zwangere meisjes en vrouwen, waaronder het straffen door middel van het mogelijk onrechtmatig te werk stellen, deze vrouwen onterecht en naar de maatschappelijke maatstaven van zelfs de eerste helft van de 20ste eeuw onevenredig zware schuld- en schaamtegevoelens heeft bezorgd waardoor ook de later ontstane mogelijkheden van contact tussen moeder en kind bemoeilijkt zo niet onmogelijk zijn gemaakt;
6. dat een deel van de aldus aan de moeder onttrokken kinderen hun jeugd hebben moeten doorbrengen in door nonnen of broeders geleide tehuizen en internaten met alle inmiddels bekend geworden gevolgen van dien;
7. dat tot op heden voor een onbekend aantal van de betreffende moeders en kinderen niet de informatie beschikbaar is die tot hereniging respectievelijk inzicht in de eigen geschiedenis zou kunnen leiden;
8. dat de overheid in haar toezichthoudende rol heeft gefaald in die zin dat deze praktijken door de overheid gekend en verhinderd hadden behoren te worden;
9. dat de overheid ook gefaald heeft in het toezicht op binnenkerkelijke regelgeving, in casu canon 98 van het canonieke wetboek, noodzakelijk teneinde de fundamentele scheiding tussen staat en kerk te bewerkstelligen;
10. en dat derhalve behalve de Rk kerk ook de Nederlandse overheid de verantwoordelijkheid toekomt om het door deze praktijken ontstane leed te onderzoeken, te erkennen en genoegdoening te verschaffen.